

Ткачук Маргарита Геннадіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Шаповаленко Євген Володимирович,

доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ХАРАКТЕРИСТИКА ГЛАСНИХ І НЕГЛАСНИХ ПОШУКОВИХ ТА КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ

З прийняттям 18 лютого 1992 року Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначення поняття оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) отримало законодавче визначення, тому відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ОРД - це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1]. Оперативно-розшукові заходи не повинні суперечити етичним нормам, принижувати гідність осіб, щодо яких вони проводяться, а їх застосування має відповідати покладеним на ОРД завданням.

Гласні оперативно-розшукові заходи є основними, найбільш поширеними способами фіксації фактичних даних в інтересах кримінального судочинства [2, с. 27]. Слід зазначити, що саме такі заходи проводяться без дотримання принципу конспірації щодо особи, якої він стосується. Під час здійснення ОРД гласні заходи проводяться шляхом: відібрання пояснень від окремих громадян чи службових осіб; участі оперативних працівників у перевірці фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та окремих осіб; витребування, збирання і вивчення документів та даних, що стосуються діяльності підприємств, установ та організацій; відвідування житлових та інших приміщень за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин вчиненого або підготовлюваного злочину; застосування технічних засобів на підставах і в порядку, встановленому чинним законодавством України.

Водночас слід зазначити, що в оперативно-розшуковій практиці гласні заходи можуть мати і зашифрований характер. Наприклад, участь оперативного працівника в перевірці фінансово-господарської діяльності підприємства чи організації, вивчення документів і предметів, які можуть бути речовими доказами, відвідання житлових

та інших приміщень здійснюється ним як посадовою особою оперативного підрозділу. У випадках, коли розголошення участі оперативного працівника в цих заходах може насторожити осіб, які готують вчинення злочину, чи негативно вплинути на процес оперативного документування працівник оперативного підрозділу може використати документи, які шифрують його особу чи відомчу належність.

Негласні оперативно-розшукові заходи проводяться із дотриманням принципу конспірації щодо осіб, яких вони стосуються. У системі заходів ОРД негласні оперативно-розшукові заходи здійснюються, як правило, з метою попередження і розкриття тяжких або так званих «неочевидних» злочинів, тобто коли дії підозрюваних не можуть бути спостережувані чи безпосередньо сприйняті потерпілими та іншими особами. Слід мати на увазі, що здійснення негласних заходів є і має залишатися тільки в інтересах кримінального судочинства. Майже в усіх випадках негласні засоби повинні бути перевірені і підкріплені гласними або процесуальними діями. Якщо оперативно-розшуковим шляхом виявлені очевидці вчиненого злочину, то вони можуть бути допитані як свідки. Матеріали відеозапису, кіно- фотозйомки, звукозапису повинні бути приєднані до справи постановою слідчого, прокурора або ухвалою суду [2, с. 29].

Пошукові заходи – це дії працівників оперативних підрозділів щодо встановлення ще невідомих подій злочину та осіб, які причетні до їх вчинення, а також злочинів, що готуються або вчинені невстановленими особами [3, с. 33]. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначає один із таких: «визначення ідентифікаційних або технологічних ознак радіоелектронного засобу» - пошуковий захід, що полягає у негласному застосуванні технічних та/або програмних засобів для виявлення ідентифікаторів радіоелектронних засобів, у тому числі мобільних терміналів систем зв'язку, або інших радіоелектронних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого мобільного зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються [1].

Ефективна протидія злочинам, особливо їх організованим формам, неможлива без розуміння тих процесів, які відбуваються у злочинному середовищі або навпаки створенні необхідних умов для документування фактів протиправної діяльності тощо. У зв'язку з цим органи Національної поліції України стикаються з необхідністю з'ясування умов формування та існування організованих злочинних формувань, обраних ними механізмів вчинення злочинів, рольової участі у цьому процесі кожного учасника злочинного угруповання,

руху тіньових та певних легальних фінансових потоків, які є підґрунтям існування цих угруповань або, навпаки, предметом їх злочинних інтересів, функціонування інфраструктури організованої злочинності тощо [2, с. 33].

Контррозвідувальні заходи вживають оперативні підрозділи в межах визначеної чинним законодавством компетенції (наприклад, оперативні підрозділи Служби безпеки України). В системі Національної поліції України, як правило, ці заходи здійснюються підрозділами внутрішньої безпеки з метою попередження, виявлення та припинення будь-яких форм протидії організованих груп чи злочинних організацій оперативним підрозділам, а також виявлення корумпованих працівників Національної поліції.

Отже, система ОРД є доволі змістовною та організованою. Якщо порівнювати гласні і негласні заходи ОРД, то негласні мають більш питому вагу. Це зумовлено, перш за все, тим, що, як правило, тяжкі й особливо тяжкі злочини готуються замаскованими способами, особи, які їх вчинили, переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, розвідувально-підривної діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України здійснюється конспіративно на професійній основі тощо [3, с. 34]. Тому відповідні оперативні підрозділи повинні мати в своєму арсеналі достатні можливості щодо здійснення як гласних, так і негласних заходів ОРД, які здійснюються неочевидно, приховано як від оточуючих осіб, в тому числі й інших працівників правоохоронних органів, які не беруть в них участі, так і, в першу чергу, від об'єктів цієї діяльності, тобто осіб та груп, відносно яких вони здійснюються.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

2. Оперативно-розшукова діяльність: посібник для вищих навчальних закладів за заг. редакцією генерала поліції першого рангу, кандидата юридичних наук, Заслуженого юриста України С.М. Князева; академіка Академії Наук Вищої школи України, доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: «Видавництво Людмила», 2019. – 240 с.

3. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні : О-753 посіб. / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, та ін.; за заг. ред. В. В. Аброськіна. – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. – 198 с.